

galvojama. Toliau randame vykusią semantinę studiją apie baltų ir slavų kalbų santykius: tyrinėjami giminiškų ir skirtingų leksemų semantiniai atitikmenys – balt.-sl. **dures* resp. **yartā*, **grīuā*, **piljā*, **stajō*, baltų ir slavų žodžiai, reiškiantys „mišką“ ir „lauką“, „viešėti“, „pergalę“, „at-, uždaryti“. Parodoma, kaip čia pasireiškia baltų ir slavų kalbų konvergenciniai ryšiai.

Toliau nagrinėjama vakarų baltų leksika, patekusi į šiaurinių slavų tarmes. Reikia pasakyti, kad čia yra originalumo bei novatoriškumo. Autorius pirmąkart pateikė įtikinamą interpretaciją labai įdomios medžiagos – etnoniminės bei antroponiminės, kuri yra reikšminga ne tik baltų-slavų kalbų santykiams, bet ir prūsų istorijos tyrinėjimui. Čia vykusiai nagrinėjami etnonimai *prūsai*, *galindai*, *jótvingiai*, *Dainavà* – etnonimai, išlikę kaimyninėse slavų kalbose. Po to randame originalų tyrinėjimą apie vakarų baltų leksikos liekanas šiaurės slavų kalbose. Labai originalus skyrius apie vakarų baltų apeliatyvus, patekusius į šiaurės slavų tarmes. Pirmąkart nagrinėjami vakarų baltų etnonimai bei antroponimai, perėję į šiaurės slavų kalbas. Šiose kalbose vakarų baltų antroponimus atsekti nėra lengva. Čia autorius apdairiai remiasi: a) tiesioginiais dokumentų nurodymais (prūsas ar jotvingis), b) vardo fonetinėmis ypatybėmis, būdingomis vakarų baltų kalboms, c) antroponiminiu kontekstu, d) teritoriniu faktoriumi, e) istoriniais duomenimis. Drg. A. Nepokupnui pasisekė naujais faktais papildyti žinomus onomastinius vakarų baltų rinkinius. Ypač svarbūs naujai atrasti bendriniai prūsų žodžiai dokumentinėje bei tarminėje šiaurės slavų kalbų medžiagoje, t. y. *брыўцы*, *зеўмка*, *педы*, *полвы*. Šių žodžių prūsiškumą autorius įtikinamai pagrindė. Taip pat parodė, kad vakarų baltų apeliatyvai ir iš jų išvesti hidronimai bei deetnoniminiai toponimai ypač būdingi senosioms prūsų emigracijos teritorijoms – Mozūrijai, Gardino apylinkėms.

Vykusiai nagrinėjami šiaurės slavų kalbose esantys rytų baltų etnoniminės leksikos – *kuršių*, *latvių*, *lietuvių* pavadinimų – reliktai; įdo-

mus tiek savo medžiaga, tiek jos nagrinėjimu yra skyrius apie Obolcų (Vitebsko sritis) apylinkių asmenvardžius. A. Nepokupnas nustatė Ukrainoje esančią pietinę ribą slavų toponimų, kilusių iš baltų asmenvardžių. Toliau tyrinėjami rytų baltų kilmės slavų apeliatyvai, papildant jų sąrašą naujais paties autoriaus surastais žodžiais. Pasirodo, kad seniausi dokumentų fiksuoti slavų baltizmai yra *cmupma*, *więcierz* (1357 m.), *loszyna* ir kt. Autorius gerokai papildė baltizmų sąrašą iš Baltarusijos ir Ukrainos, išryškino tų baltizmų arealinius Baltarusijos ir Ukrainos ryšius su Lietuva bei Latvija, ypač vykusiai išnagrinėjo slaviškąjį baltizmų reljefo ir augmenijos terminologiją. Autorius gražiai paaiškino ir tą, kad baltarusiškosios Panemunės kraštuose baltizmų esama daugiau nei Paliesės bei jos kaimyninėse teritorijose. Vykusiai parodyta, kad tarp dabartinės ir istorinės baltizmų geografijos esama skirtumų. Reikia sutikti su A. Nepokupnu, kad slaviškieji baltizmai, egzistuojantys į pietus nuo dabartinės baltų teritorijos, turi bruožų, kurie artimi lietuvių aukštaičių leksikai.

Šis A. Nepokupno per daugelį metų kruopščiai atliktas darbas yra didelis baltoslavistikos laimėjimas, kuris kartu su daugybe ankstyvesnių autoriaus publikacijų, paskelbtų tarybinėje ir užsienio mokslinėje spaudoje, rodo, kad šios studijos autorius didžiai nusipelnė baltų ir slavų kalbų bei jų santykių tyrinėjimuose.

V. Mažiulis

Jan Petr. **Leopold Geitler**. Bibliografický soupis vědeckých prací s přehledem jeho činnosti. Praha, 1979, 92 p.

Prahos Karlo universitetas 1968 m. pradėjo leisti darbų seriją „Žymiųjų slavistų – Karlo universiteto dėstytojų bibliografija“ („Bibliografie významných slavistů-učitelů Univerzity Karlovy“). Serijos organizatorius yra šio universiteto slavistikos katedros vedėjas Janas Petris.

Leopoldo Geitlerio darbų bibliografija yra jau aštuntasis minėtos serijos tomas, kurį paren-

gė pats serijos organizatorius¹. Iš iki šiol paskelbtų serijos tomų baltistams pastarasis tomas yra įdomiausias, nes L. Geitleris (1847–1885) yra ne tik žymus slavistas, bet ir pirmasis čekų kalbininkas, palikęs ryškesnius pėdsakus lituanistikos srityje, mokslininkas, kuris, anot J. Basanavičiaus, „buvo tikras prietelius nuvargintos mūsų tautos ir mūsų dailios kalbos“.

Knygoje pirmiausia pateikiama gana detali L. Geitlerio gyvenimo ir mokslinės veiklos apžvalga. Pagrindiniai būsimąjį čekų kalbininko mokytojai Prahos universitete buvo Martinas Hatala (Hattala) ir Alfredas Ludvigas. Šių mokslininkų paskatintas, Geitleris ir pradėjo studijuoti lietuvių kalbą. Reikia pasakyti, kad Čekoslovakijos lituanistikos istorijoje iš tikrųjų nemažą vaidmenį suvaidino šiaip lituanistams mažai žinomas vokiečių indoeuropeistas, Prahos universiteto profesorius A. Ludvigas (Ludwig, 1832–1912), kuris, be kita ko, buvo labai palankus čekų nacionaliniam judėjimui. A. Ludvigas 1870 m. Prahos universitete pradėjo skaityti lietuvių kalbos kursą ir savo mokslinės veiklos šiame universitete metu (1860–1901) skaitė jį su pertraukomis 17 semestrų.

L. Geitleris savo ruožtu buvo pirmasis mokslininkas, kuris 1873 m. Prahos universitete lietuvių kalbą pradėjo dėstyti čekiškai. Tiesa, jo klausytojų grupė nebuvo didelė – šeši studentai, iš kurių trys filologai, du istorikai ir vienas teologas. Tarp tų trijų filologų buvo ir pirmakursis J. Zubatas.

Knygoje plačiai aprašoma L. Geitlerio kelionė į Lietuvą. Šiuo atžvilgiu ypač įdomi kaip atskiras priedas pateikta L. Geitlerio kelionės ataskaita, kuri yra saugojama Čekoslovakijos Mokslų akademijos archyve Prahėje ir iki šiol niekur nebuvo publikuota. Joje L. Geitleris gyvai ap-

rašo savo susitikimus su F. Neselmanu, F. Kuršaičiu, M. Valančium, A. Baranausku ir kt. Apskritai šią ataskaitą būtų naudinga išversti ir į lietuvių kalbą.

Remdamasis įvairiais archyviniais dokumentais, autorius aprašo L. Geitlerio veiklą Zagrebo universitete, kuriame čekų mokslininkas buvo pirmasis slavistikos profesorius. 1874 m. jis buvo išrinktas ir Jugoslavijos Mokslų akademijos tikruoju nariu. Zagrebo laikotarpiu L. Geitleris daugiausia atsidėjo slavistikos studijoms, tačiau neužmiršo ir lituanistikos dalykų. Antai iš Mokslų akademijos protokolų sužinome, kad 1877 m. sausio 13 d. akademijos Filologijos ir istorijos skyriaus posėdyje jis skaitė pranešimą apie J. Bretkūno postilės kalbą.

Knygoje rūpestingai surankiota L. Geitlerio darbų bibliografija ir literatūra apie čekų mokslininką, kurioje pateikiamos ir lietuviškos publikacijos. Iš rankraštnių L. Geitlerio darbų sąrašo patiriame, kad jis 1872 m. buvo parašęs straipsnį „Beiträge zur litauischen und slavischen Wortbildung und Declination“, o 1874 m. sudaręs lietuviškų dainų rinkinį (įvadas ir 100 dainų čekiškais vertimas). Malonu, kad lituanistikos dalykai J. Petrio knygoje pateikiami tiksliai, beveik nepastebėta korektūros klaidų (kartais tik trūksta taško ant siaurojo é). Geitlerio minimi lietuviški vietovardžiai komentaruose nurodomi pagal dabartinę administracinę paskirstymą, pateikiant ir dabartinę jų rašybą.

Šio leidinio kokybei, be abejo, atsiliepė ir tas faktas, kad, rengdamas spaudai šią knygą, J. Petris lankėsi Lietuvoje, dirbo Vilniaus bibliotekose.

J. Petrio knyga apie šį talentingą čekų mokslininką ir tragiško likimo asmenybę (L. Geitleris mirė 38 metų, susirgęs nepagydoma nervų liga) naudinga ir įdomi ne tik čekų, bet ir lietuvių filologams. Lietuvių ir latvių filologai labai laukia ir kitos šios serijos knygos – tai Jaroslavo Porako ir Lubošo Ržehačeko parengtas darbas apie žymųjį čekų indoeuropeistą ir baltistą Josefą Zubatą.

A. Sabaliauskas

¹ J. Petris yra jau ir anksčiau paskelbęs keletą vertingų slavistikos istorijos knygų: „Úvod [do politických a kulturních dějin Lužických Srbů (Praha, 1963), „Lužickosrbská literatura“ (Praha, 1968), „Nástin politických a kulturních dějin Lužických Srbů“ (Praha, 1972), „Michał Hórnik“ (Budyšin, 1974).